

مبانی قرآنی دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای در عرصه‌های محیطی

سید عیسی مسترحمی^۱

سلمانعلی برهانی^۲

چکیده

در عصر مدرن، جوامع بشری بیش از گذشته با تغییرات اساسی و تحولات محیطی در عرصه‌های گوناگون، مواجه است. امروزه تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم عوامل محیطی قابل انکار نیست؛ زیرا بر رفتار و عمل کرد افراد، نهادها و حاکمیت‌ها، اثرگذاریش مشهود می‌باشد. یکی از حوزه‌های مهم، عرصه دیپلماسی دفاعی به مفهوم بهره‌گیری از منابع انسانی و مادی برای پیشبرد اهداف و کارکردهای آن است. براین اساس، حفظ امنیت عمومی، رویه مسالمت‌آمیز و مقابله با هرنوع ناامنی از مهم‌ترین اهداف دیپلماسی دفاعی و عرصه‌های آن در اندیشه امام خامنه‌ای برشمرده می‌شود که تحقق اهداف هم‌چون تبیین مبانی قرآنی و عرصه‌های محیطی اندیشه امام خامنه‌ای را به همراه دارد. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش استنتاجی و استفاده از روش توصیفی - تحلیلی «مبانی قرآنی دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای را در سه عرصه محیطی»، مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است؛ دست‌آوردهای پژوهش بر آن است که شکل‌گیری تمام تمدن‌های بشری و تعمیق تمام ارزش‌های انسانی در پرتو شناخت دقیق از مبانی قرآنی دیپلماسی دفاعی فعال در عرصه‌های محیطی، می‌باشد و راهبرد مطمئن در به‌کارگیری تمام ظرفیت‌ها در مواجهه با تهدیدهای بالقوه و بالفعل پیش‌روی کشورهای اسلامی و نظام اسلامی، برشمرده می‌شود.

واژگان کلیدی: مبانی قرآنی دیپلماسی، اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای، محیط‌شناسی، دیپلماسی دفاعی، دفاع همه

جانبه

مقدمه

استکبارستیزی و مقابله با سلطه‌جویان از مهم‌ترین اهداف انقلاب اسلامی، محسوب می‌شود. بر اساس اصل ۱۵۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی این مهم از جمله خط‌مشی‌های بنیادی معمار انقلاب بوده است که در دیپلماسی دفاعی خلف صالح

^۱. دانشیار جامعه المصطفی (ص) العالمیه؛ Dr.mostarhami@chmail.ir

^۲. دانش‌پژوه دوره دکتری، رشته قرآن و علوم - قرآن مدیریت، مجتمع آموزش عالی قرآن و حدیث جامعه المصطفی (ص)، salmanali.borhani12@gmail.com

ایشان، تجلی یافته است: «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیر محارب، استوار است (دوفصلنامه علمی قرآن و علم، ۱۴۰۰: ۲۹، ۴۵)». مقابله با استکبار از خواسته‌ی فطری انسان‌هاست که امروزه از مهم‌ترین موضوعات چالش‌برانگیز در جوامع بشری، تلقی می‌گردد. تحقیق حاضر، ضروری می‌داند تا مبانی قرآنی دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای را در عرصه‌های محیطی مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد؛ چون در قرآن کریم از جمله:

- ۱) بقره/ ۲۷۹ و هود/ ۱۱۳، ستم‌پذیری، زیر بار ظلم رفتن و ظلم و سلطه‌گری، مورد مذمت قرار گرفته است.
- ۲) نساء/ ۷۵ و آیات مرتبط نسبت به یاری نمودن مظلومان و نجات ستم‌دیدگان، تأکید گردیده است.
- ۳) بقره/ ۱۹۰، نسبت به جهاد در راه خدا و مقابله با دشمنان متجاوز، اجازه داده شده است.
- ۴) انفال/ ۶۰، مسلمانان را در استفاده‌ای از تمام توان برای مقابله با دشمنان، مجاز بر می‌شمارد.
- ۵) فرقان/ ۵۲، اطاعت از دشمنان را نهی و هر نوع جهادی که جنبه‌ی بازدارندگی داشته باشد، فرض شمرده است.
- ۶) مائده/ ۳۲، کشتار بدون دلیل را مذمت کرده و نجات انسان بی‌گناه را، حیات انسانی شمرده است.
- ۷) مائده/ ۴۱، مخالفت منافقان و سخنان کذابان داخلی نباید به دیپلماسی دفاعی و سیاست‌گذاری‌ها، اثر بگذارد.
- ۸) در نامه ۴۷ نهج البلاغه امام علی (ع) می‌فرماید: «وَكُونُوا لِلظَّالِمِ خَصَمًا وَ لِلْمَظْلُومِ عَوْنًا»، سیاست‌گذاری‌ها و خط‌مشی‌های دفاعی کشورهای اسلامی را مشخص نموده است. بر مبنای همین آموزه‌های بنیادی، امام خامنه‌ای نسبت به شناسایی و نقش عوامل محیطی اهتمام داشته و دیپلماسی دفاعی نظام اسلامی را، تدبیر نموده است. تحقیق حاضر پس از مفهوم‌شناسی و ارائه مبانی قرآنی دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای، مسأله را در سه عرصه محیطی مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و پژوهش با جمع‌بندی کلی، پایان یافته است.

۱. مفاهیم

۱-۱. محیط

در ادبیات سیاسی و مدیریتی: «محیط به مجموعه شرایط و عوامل خارجی مؤثر بر سازمان (رضائیان، ۱۳۸۴: ۱۵۴)» و یا: «تمام عواملی که در خارج از مرز سازمان قرار دارد و بر تمام یا بخشی از سازمان اثرات بالقوه می‌گذارد (ال. دفت، ۱۳۸۵: ۱، ۱۴۳)»، اطلاق می‌شود. اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای از این قاعده مستثنی نبوده و در سیاست‌گذاری‌ها، خط‌مشی‌ها و دیپلماسی‌هایش نسبت به محیط، عوامل و متغیرهای محیطی، اهتمام ویژه‌ای داشته است؛ زیرا: «متغیر به‌عنوان یک ویژگی نسبتاً انتزاعی اما مهم، چیزی است که اندازه‌های مختلف به خود می‌گیرد (لاورنس اس، ۱۳۹۴: ۴۷)». هرچند واژه متغیر از نظر لغت به: «دست‌خوش تغییر و دگرگونی و بی‌ثباتی؛ از حالی به حال دیگر درآمدن؛ دگرگون شدن؛ تغییر یافتن (انوری، ۱۳۸۱: ۷، ۶۶۴۷ و ۶۶۴۸)»، آمده است، ولی بیشتر کاربرد محاسباتی دارد که به معنای: «کمیتی که بتوان آن را به‌جای هریک از مقدارهای یک مجموعه معین فرض کرد؛ نشانه یا نماد چنین کمیتی (صدری‌افشار، ۱۳۸۱: ۱۱۴۰)»، می‌باشد.

در ارتباط با حکومت و سازمان، دو نوع عامل و متغیر محیطی (داخلی - خارجی)، مطرح است. متغیرهای محیطی اثرگذار خارجی: «متغیرهایی هستند که در محدوده خارج از سازمان و با اعمال کنترل کم‌تر توسط مدیران همراه می‌باشد. شناسایی روابط بین این متغیرها برای مدیران نیروی انسانی از اهمیت بسزایی برخوردار است. یافتن پاسخ‌های مناسب به پرسش‌های عمده برخاسته در قلمرو هر یک از متغیرهای محیطی، کمک فراوانی را به طراحان و برنامه‌ریزان در تنظیم واقعی‌تر از برنامه‌ریزی نیروی انسانی ارائه خواهد داد (سیدجوادین، ۱۳۹۵: ۱۰۳)» که در نتیجه دیپلماسی کارآمد را برای نظام در تمام عرصه‌ها، رقم می‌زند.

۲-۱. دیپلماسی

مفهوم دیپلماسی هرچند از اواخر سده ۱۸ وارد حوزه ارتباطات بین‌المللی، شده است، ولی: «در حقیقت دیپلماسی به شیوه جدید هم زمان با پدید آمدن سیستم دولت‌ها در اروپا؛ یعنی پس از کنگره صلح وستفاليا در قرن هفدهم بناگذاشته شد. اما با بسته شدن پیمان معروف وین در سال ۱۸۱۵م، فصل جدیدی در روابط دیپلماتیک کشورهای اروپایی گشوده شد (حق‌شناس کمیاب، ۱۳۹۰: ۲۴)». عده‌ای مفهوم دیپلماسی را: «هنر و قابلیت هدایت روابط بین دول دانسته‌اند (آقای، ۱۳۸۷: ۵)». ادر مفهوم عام: «دیپلماسی مترادف واژه انگلیسی به معنای توانایی درک موقعیت و حساسیت اوضاع و احوال و تنظیم گفتار و کردار و آداب در روابط فردی یا گروهی به بهترین شکل ممکن با توجه به شرایط پیش آمده است (حق‌شناس، ۱۳۹۰: ۲۴)»، ولی جوزف دامر «دیپلماسی» را: «عمل هنرمندانه، نمایندگان یک دولت در قالب منافع ملی کشور خود و فارغ از قدرت حاکمه‌ای سایر دول، از راه سازمان ویژه‌ای که به این منظور تأسیس شده است (آقای، ۱۳۸۷: ۵)»، می‌داند.

۳-۱. دفاع

این واژه در فرهنگ‌های فارسی به معنای از دستبرد دشمن حفظ کردن، بازداشتن، پس زدن و جنگی که مسلمانان با کافران برای جلوگیری از حمله آنان انجام دهند، آمده است، ولی در اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای: «دفاع جزئی از هویت یک ملت زنده است، هر ملتی که نتواند از خود دفاع کند، از خود نباشد و خود را آماده نکند، در واقع زنده نیست، هر ملتی که اهمیت دفاع را درک نکند به یک معنا زنده نیست. ما نمی‌توانیم چشم و قدرت تحلیل داشته باشیم و توطئه عمیق و عنادآمیز استکبار علیه اسلام، انقلاب و نظام اسلامی را ببینیم و در عین حال به فکر دفاع نباشیم (بیانات پس از بازدید از ستاد کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ۱۳۶۸/۰۸/۲۹، <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=11062>)».

با توجه به کارکرد دیپلماسی و مفهوم دفاع، می‌توان گفت ترکیب این دو عنصر به این معناست که: «دیپلماسی دفاعی، ناظر بر اولویت و برجسته‌سازی کاربست و بهره‌گیری از ظرفیت دیپلماسی، گفت‌وگو و تعامل و همه ابزارهای غیرقهری برای پیشبرد هدف‌ها و کارویژه‌های دفاعی است که در آن بهره‌گیری از ابزارهای غیر نظامی برای کسب بالاترین هدف‌های دفاعی و در نهایت، هدف‌های ملی، مدنظر قرار می‌گیرد (انعامی علمداری، ۱۳۸۵: ۹۴)»؛ برای این‌که: «دیپلماسی دفاعی با اهمیت‌دادن به عنصر پیشگیری، شرایطی را فراهم می‌کند که پیش از هرگونه برخوردی، واحد سیاسی بتواند منافع و هدف‌های خود را کسب نماید و به بهترین وجه، قدرت را در حوزه‌های گوناگون تقسیم کند (مینایی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴۶)».

۲. مبانی قرآنی دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای

۱-۲. خدا محوری

این مبنا در دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای به اکمل‌ترین شکل تجلی یافته است؛ چون امت اسلامی در عرصه عمل شاهد توسعه، تعمیق و نهادینه شدن، ذکر، عبادت، تضرع و تقرب به خداوند، هستند. این مسأله از جمله مبانی مؤثر برای رفع اضطراب فردی، خانوادگی و اجتماعی است. مسلماً ملتی که بیگانه از یاد و ذکر خداوند باشد، همواره با اضطراب و ناامیدی بسر می‌برد و از آینده خویش تصویری شفاف ندارد؛ برای این‌که ذکر خداوند، آرام‌بخش و امیدپور است: «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ (سوره رعد/ ۲۸)». سفارش رهبر فرزانه نسبت به سیره عبادی پیامبر گرامی، بیانگر این واقعیت است که: «پیامبر با آن مقام و با آن شأن و عظمت، از عبادت خود غافل نمی‌شد؛ نیمه‌ی شب می‌گریست و دعا و استغفار می‌کرد. ام سلمه یک شب دید پیامبر نیست؛ رفت دید مشغول دعا کردن است و اشک می‌ریزد و استغفار می‌کند و عرض می‌کند: اللهم لا تكلني الى نفسي طرفة عين (مجلسی، ۱۴۰۳: ۱۴، ۳۸۴). ام سلمه گریه‌اش گرفت. پیامبر از گریه‌ی او برگشت و گفت: این جا چه می‌کنی؟ عرض کرد: یا رسول الله! تو که خدای متعال این قدر عزیزت می‌دارد و گناهانت را آمرزیده است - «يَغْفِرُ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ مَا تَأَخَّرَ (سوره فتح/ ۲)» - چرا گریه می‌کنی و می‌گویی خدا یا ما را به خودمان وامگذار؟ فرمود: «و ما يؤمنني»؛ اگر از خدا غافل بشوم، چه چیزی من را نگه خواهد داشت؟ این برای ما درس است»؛ یعنی: «در روز عزت، در روز ذلت، در روز سختی، در روز راحتی، در روزی که دشمن انسان را محاصره کرده است، در

روزی که دشمن با همه‌ی عظمت، خودش را بر چشم و وجود انسان تحمیل می‌کند، و در همه حالات خدا را به یادداشتن، خدا را فراموش نکردن به خدا تکیه کردن، از خدا خواستن؛ این، آن درس بزرگ پیامبر به ماست (خامنه‌ای، ۱۳۸۵: ۴، ۲۷ و ۲۸)».

سخن امام خامنه‌ای بیانگر نقش اساسی دعا در فرآیند زندگانی فردی و جمعی است: «انسان با دعا و تضرع و عرض حاجت، خود را به خدای متعال نزدیک می‌کند. نفس دعا کردن، تقرب الی الله است (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۰۷/۱۲/۱۳۷۱، <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=12549>). در بیان دیگر دارد: «راز خواستن از خداوند این است که باید در خانه خدا رفت، تا از تضرع پیش دیگران، بی نیاز شد (بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۳/۱۱/۲۸، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2740>). روشن است، وقتی تقرب به خداوند در زندگی انسان‌ها نهاده شده، دیگر ترس از غیر خداوند معنا ندارد و تعمیق و توسعه این رویکرد باعث می‌شود که امت اسلامی با عزت‌مندی، آرامش فکری و روحی در سایه دیپلماسی دفاعی قرآن محور زندگی سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی، اخلاقی، علمی، اجتماعی و دینی خویش را سامان بخشد و از ذلت، بدور باشد.

امام خامنه‌ای در ارتباط با سیره عبادی نبوی می‌فرماید: «خدای متعال در همه‌ی صحنه‌ها به یاد پیامبر بود، و رسول اکرم در همه‌ی صحنه‌ها از خدا استمداد کرد، از خدا خواست و از غیر خدا ترسید و نهراسید. راز اصلی عبودیت پیامبر در مقابل خدا این است؛ هیچ قدرتی را در مقابل خدا به حساب نیاوردن، از او واهمه نکردن، راه خدا را به خاطر احوای دیگران قطع نکردن. جامعه‌ی ما با درس گرفتن از این اخلاق نبوی، باید به یک جامعه اسلامی منقلب شود. انقلاب برای این است که کسانی بروند و کسان دیگری بیایند؛ انقلاب برای این است که ارزش‌ها در جامعه تغییر کند؛ اعتبار و ارزش انسان به عبودیت خدا باشد؛ انسان بنده‌ی خدا باشد، برای خدا کار کند، از خدا بترسد، از غیر خدا ترسد، از خدا بخواهد، در راه خدا کار و تلاش کند، در آیات خدا تدبیر کند، عالم را درست بشناسد، کمر به اصلاح مفاسد جهانی و بشری ببندد و از خود شروع کند (خامنه‌ای، ۱۳۸۵: ۴، ۲۸ و ۲۹)».

۲-۲. اتکال به نصرت الهی

از دیگر مبانی دیپلماسی دفاعی در اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای که برگرفته از گزاره‌های وحی (آل عمران: ۱۶۰ و بقره: ۱۸۶)، اتکال به نصرت الهی است. این مهم از بیانات ایشان در اجتماعات مختلف و با طیف‌های گوناگون جامعه به‌خوبی پیداست: «آن نیرویی که انسان را در مقابل همه‌ای قدرت‌ها با قوت کامل نگه می‌دارد، توکل به خداست (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان بسیج، ۰۷/۲۸/۱۳۷۱، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2643>). یا دارد: «با توکل به خداوند و اعتماد و حسن ظن به - وعده‌های مؤکد و نصرت الهی در قرآن - و به‌کارگیری خرد و عزم و شجاعت، بر همه‌ی موانع فائق آیند و پیروزمندان از آن‌ها عبور کنند (در اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی، ۱۳۹۰/۰۶/۲۶، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=17269>)».

اعتماد به نیروی ما فوق بشری و امدادهای غیبی از باورهای بنیادین مسلمانان، برشمرده می‌شود و در دیپلماسی دفاعی مکتب امام خامنه‌ای از اهمیت بالایی برخوردار است: «هرچه توجه به خدای متعال بیشتر باشد، اخلاص انسان بیشتر باشد، توکل ما به خدا بیشتر باشد، کار بهتر پیش خواهد رفت. خطاست اگر تصور کنیم بدون تکیه‌ای به قدرت الهی، بدون استمداد از قدرت الهی، خواهیم توانست قدمی از قدم برداریم. کار بابرکت، آن کاری است که همراه باشد با روحیه‌ی اخلاص و توان‌طلبی و استغاثه‌ی به پروردگار (بیانات در دیدار سفرا و رؤسای نمایندگی‌های سیاسی ایران در خارج از کشور، ۰۷/۱۰/۱۳۹۰، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=19872>). حقیقتاً، تمام سیاست‌ورزی‌های نظام اسلامی در سه سطح از مبنا برخوردار می‌باشد که جامعه اسلامی را در برابر حوادث گوناگون مصون، مقتدر و عزت‌مند، نگه داشته است.

۲-۳. عزت‌مندی

عزت که بیانگر مفهوم شکست‌ناپذیر بودن می‌باشد، در حقیقت به معنای: «ارجمند گشتن، گرامی شدن (معین، ۱۳۷۵: ۹، ۲۲۹۸)» و عزیز گردیدن است. خداوند در آیه ۸، منافقون می‌فرماید: «... وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ»، عزت‌مندی و عزت‌خواهی از

جمله مبانی مهم دیپلماسی دفاعی در اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای برشمرده می‌شود که معظم له می‌فرماید: «در سیاست خارجی زبانمان زبانِ طلبگاری، عزت، اقتدار معنوی و اقتدار ملی است (بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت، ۱۳۸۷/۰۶/۰۲، <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=3661>)؛ زیرا عزت‌مندی و بلند مرتبه‌ای از آن خداوند، رهبران الهی و مؤمنان واقعی محسوب می‌شود که در برابر مشرکان، منافقان و کافران از عزت اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، نظامی، دیپلماسی، و غیره، برخوردار می‌باشند. امام صادق (ع) می‌فرماید: «خدا همه‌ی امور مؤمن را به خودش واگذار کرده، ولی به آن اجازه نداده است که خودش را ذلیل کند (طوسی، ۱۴۰۱ ه.ق: ۶، ۱۷۹)؛ زیرا ذلت واقعی از آن کفار و جریان، باطل است.

دیپلماسی دفاعی در اندیشه‌های قرآنی رهبری، تداوم بخش این مسیر حق است و شخص ایشان به‌عنوان سکاندار جریان الهی مقتدرانه در این مسیر قدم گذاشته و با اقتدار مقابل جریان باطل، استاده است. وی با دیپلماسی دفاعی عزت‌مندانه، تمام طرفندهای دشمن را خنثی و زمینه‌ی تعاملات انسانی و ارزشی را برای بشریت، فراهم نموده است. براساس محتوای آیه ۱۳۹ نساء، عزت همیشگی و حقیقی از آن خداوند و سپس از کسانی که مطیع و فرمان‌بردار اوست و غیر آن فانیست. آیت الله مکارم می‌فرماید: «این آیه به همه‌ی مسلمانان هشدار می‌دهد که عزت خود را در همه‌ای شتون زندگی اعم از شئون اقتصادی و فرهنگی و سیاسی و مانند آن، در دوستی با دشمنان اسلام نجویند، بلکه تکیه‌گاه خود را ذات پاک خداوندی قرار دهند که سرچشمه همه عزت‌هاست ... (مکارم شیرازی، ۱۳۸۱: ۴، ۱۷۰)». لذا، دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای در عصر حاضر از مصداق اکمل آیه مورد نظر برشمرده می‌شود که همواره به خود اتکائی مسلمانان و دوری از دشمنان، تأکید می‌ورزد.

۴-۲. سلطه‌ناپذیری

سلطه‌اندیشی و سلطه‌جویی از ویژگی‌های دیپلماسی مستکبران محسوب می‌شود، ولی براساس قاعده نفی سبیل، هرگونه برترجویی کفار بر مسلمانان در هر عرصه‌ی مردود است؛ زیرا بر مبنای قاعده نفی سبیل: «کفار نسبت به دارالاسلام سلطه ندارند و نباید هم داشته باشند و هرچه که مغایر این اصل باشد، مردود خواهد بود و چنانچه چیزی باعث سلطه کفار بر سرزمین‌های اسلامی گردد، می‌بایست ملغی و منهی گردد (مجموعه آثار علمی همایش گام دوم انقلاب و تمدن نوین اسلامی، ۱۳۹۹: ۱۶۷)». براساس آیه ۱۴۱ نساء: «... وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا»، تسلط کفار بر اهل ایمان، غیر ممکن است؛ چون از محتوای کلی آیه و آیات مرتبط، می‌توان این‌گونه تحلیل نمود که: «کافران از نظر منطقی، فرهنگی، سیاسی، نظامی و اقتصادی، نمی‌توانند بر مؤمنان چیره شوند و حتی برخی از فقها از آیه‌ی (مورد استناد) برای عدم تسلط حقوقی کافران بر مؤمنان استفاده کرده‌اند (دوفصلنامه علمی قرآن و علم، ۱۴۰۰: ۲۹، ۱۸)». به تعبیر آیت الله مکارم: «کلمه - سبیل - به اصطلاح از قبیل - نکره در سیاق نفی - است و معنای عموم را می‌رساند. از آیه استفاده می‌شود که کافران نه تنها از نظر منطقی، بلکه از نظر نظامی و سیاسی و فرهنگی و اقتصادی و خلاصه از هیچ نظری بر افراد با ایمان، چیره نخواهد شد (مکارم شیرازی، ۱۳۸۱: ۴، ۱۷۵)؛ یعنی: «رابطه مسلمانان با کافران در قالب عهدنامه‌ها و رفت‌وآمدهایی که راه نفوذ و سلطه‌ی کفار را بر مسلمانان باز کند، حرام است (دوفصلنامه علمی قرآن و علم، ۱۴۰۰: ۲۹، ۱۸)».

از مستندات می‌توان چنین استفاده نمود که حاکم اسلامی با انتخاب دیپلماسی بازدارنده، راهکارمند، فعال و اثرگذار از نفوذ دشمنان سلطه‌جو و نفاق انگیز در تمام عرصه‌ها، جلوگیری نماید، ولی با دشمنان صلح‌اندیش و متعادل از دیپلماسی دفاعی مسالمت‌آمیز، اثربخش و انسانی، استفاده نماید. حقیقتاً چنین دیپلماسی دفاعی براساس آموزه‌های دینی قابل اجراء است که در اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای تجلی یافته است. جوامع اسلامی و خصوصاً نظام اسلامی امروز شاهد کارکردهای این خط‌مشی در تمام عرصه‌ها می‌باشد. امام خامنه‌ای با اندیشه الهی، انسانی و دیپلماسی دفاعی حکیمانه، همواره در برابر سیاست‌ورزی‌های سلطه‌جویانه و شیطنت‌های مستکبران همه مستکبرین، مقتدرانه و مدبرانه استاده است و به مسئولین نظام چنین توصیه می‌نماید: «توصیه قطعی من این است که به دشمن اعتماد نکنید. برای رفع مشکلات مردم و درست شدن

آینده کشور به وعده‌های این و آن اعتماد نکنید (دیدار دست‌اندرکاران مراسم سالگرد شهادت حاج قاسم سلیمانی و خانواده شهید سلیمانی با رهبر انقلاب، ۱۳۹۹/۰۹/۲۶، <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=46940>).

۵-۲. اعتدال باوری

از امتیاز دیپلماسی اسلامی، اعتدال در اندیشه و نحوه برخورد با متجاوزان است؛ یعنی برای جلوگیری از خسارت مالی و جانی دشمن نباید از حد تجاوز نمود؛ چون بر مبنای آیه ۱۹۰ بقره: «وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَفْتَالُونَكُم وَلَا تَتَدُّوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ»، خداوند متجاوزان را دوست ندارد و مورد مذمت قرار داده است، ولی در صورت تجاوز مجدد و عهد شکنی مکرر، باید ضربات کوبنده و بازدارنده وارد نمود: «و اگر آنها سوگند خود را بعد از عهده‌ای که بسته‌اند بشکنند و در دین شما تمسخر و طعن زنند در این صورت با آن پیشوایان کفر و ضلالت کاروزار کنید که آنها را عهد و سوگند استواری نیست، باشد که بس کنند (توبه/۱۲)».

بر مبنای آیات مورد استناد، شروع جنگ و یا تجاوز بیش از حد برای حاکم اسلامی، مجاز نمی‌باشد؛ چون مبنا در سیاست‌ورزی، سیاست‌گذاری و دیپلماسی دفاعی، مدارا، گذشت، اغماض و رویه‌ی مسالمت‌آمیز با دیگران و حتی دشمنان است، ولی اگر نظام اسلامی از ناحیه دشمنان مورد تجاوز و تحدید مکرر واقع گردد، بهترین سیاست‌گزینی و دیپلماسی دفاعی بر بنیاد آموزه‌های الهی، دیپلماسی دفاعی معتدل، بازدارند، مقتدرانه و عزت‌مندانه است. از این‌رو، سیاست‌گذاری نظام اسلامی، براساس مبانی دیپلماسی دفاعی اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای، طراحی، تدوین، اجرایی و نهادینه شده است.

۶-۲. اقتدارگرایی

اقتدار ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی در گرو دیپلماسی مقتدرانه است. این مهم در مبانی دیپلماسی دفاعی اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد و آیه ۶۰ انفال: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ...»، بهترین گواهی بر این مدعاست. واژه «قوة» در اصل به معنای قدرت و نیروست، ولی: «این کلمه‌ی کوچک و پر معنا شامل انواع وسایل جنگی و سلاح‌های مدرن هر عصر و تمام نیروها و امکانات مادی و معنوی می‌شود. جالب این است که این واژه یک معنای سیال دارد که در طی زمان کهنه نمی‌شود و در هر عصری مصادیق نو می‌یابد و شامل سلاح‌های جدید می‌شود و این یکی از رمزهای جاودانگی دفاع اسلامی است (دوفصلنامه علمی قرآن و علم، ۱۴۰۰: ۲۹، ۱۹)» که بر بنیاد اندیشه امام خامنه‌ای، عملیاتی و اسلامی‌سازی شده است.

گرچه مصداق اتم آیه‌ی مورد استناد، مراد از قوت، اسب‌های ورزیده است که در جنگ‌های رایج بود، اما حال از مصداق عام آیه، می‌توان چنین تجزیه و تحلیل نمود که مراد از «قوت» اعم از قدرت و توان بازدارندگی نظامی و دشمن‌هراسی در تمام ابعاد فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، تکنولوژی و... می‌باشد؛ چون: «کلمه -قوة- یک اصل اساسی در زمینه جهاد اسلامی و حفظ موجودیت مسلمانان، و مجد و عظمت و افتخارات آنان را بیان نموده است که قابلیت انطباق و تسری در تمام زمان و مکان را دارد. از این‌رو، با به‌کارگیری این کلمه کوچک و پر معنا به‌خوبی وظایف مسلمانان را تعیین و ترسیم نموده و دستور داده است که مسلمانان علاوه بر وسائل جنگی و سلاح‌های مدرن متناسب با هر عصر و مصر، موظف هستند که تمام نیروها و قدرت‌هایی را که به نوعی در پیروزی بر دشمن تأثیرگذار هست اعم از مادی و معنوی به‌کارگیرند و از قدرت‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی که آن‌ها نیز در مفهوم «قوة» مندرج هستند و نقش بسیار مؤثری در پیروزی بر دشمن دارد نیز نباید غفلت کرد (دوفصلنامه علمی - تخصصی مطالعات قرآن پژوهی و نوروحی، ۱۴۰۰: ۱۲، ۱۱۴-۱۱۵)».

خلاصه، مبانی دیپلماسی دفاعی اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای بر محور این آیه و آیه‌ی ۵۲ فرقان که از فعالیت‌های فرهنگی تحت عنوان «جهاد کبیر»، یاد شده است، شکل گرفته و تمام سیاست‌ورزی‌ها و خط‌مشی‌های نظام اسلامی را، کارآمد، مؤثر و روزآمد، نموده است تا در سیاست‌گذاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، نقش بردو برد را ایفا نماید و جلو تهاجم فرهنگی و تهدیدات نظامی قدرت‌های سلطه را در تمام عرصه‌ها، بگیرد.

استادگی در برابر طاغوت اندیشان از خط‌مشی اصلی انقلاب اسلامی است. امام خمینی^(ره) با اندیشه طاغوت‌براندازی مقابل حاکم طاغوت‌پرور قیام نمود. امام خامنه‌ای^(حفظه الله) نیز با اندیشه طاغوت‌ستیزی، استکبارشناسی و دیپلماسی دفاعی به نظام مقدس جمهوری اسلامی، اقتدار ملی، عزت منطقه‌ای و عظمت بین‌المللی، بخشید. می‌توان گفت دیپلماسی دفاعی در اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای از کامل‌ترین مصداق آیه ۳۰ فصلت: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ» و روشن‌ترین مصداق آیه ۷۶ نساء: «الَّذِينَ آمَنُوا يَقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا»، قلم‌داد می‌شود؛ چون از آیات مورد استناد و آیات ۷۴ و ۷۵ سوره نساء به‌خوبی استفاده می‌شود که:

الف) برای معاد باوران، جهاد در راه خدا یک ارزش است. در صورت پیروزی و شکست، پاداش بزرگ الهی را نصیب می‌گردند.
 ب) برای خروج از بن‌بست، مسلمانان را برای مقابله با دشمن، توصیه می‌نماید تا ضمن برخورداری از امدادهای الهی، توان‌مند گردند.
 ج) دو جریان متضاد، همواره وجود دارد و این نشان می‌دهد که مسلمانان دشمن اصلی خود را تحت هر شرایطی، فراموش نکنند؛ چون آنان همیشه با طرفندهای مختلف در صدد استضعاف مسلمانان و حاکمیت اسلامی، هستند. برای مقابله با سردمداران طاغوت در همه مقاطع و مقطع فعلی بهترین شیوه، قدرت بازدارندگی است که باید از سوی سیاست‌ورزان جوامع اسلامی، لحاظ گردد. بی‌تردید، کارآمدترین، اثرگذارترین و مقتدرانه‌ترین جهاد همه‌جانبه، عزت‌مندانه و بازدارنده از سوی نظام اسلامی، دیپلماسی دفاعی برگرفته از آموزه‌های وحیانی است که براساس اندیشه امام خامنه‌ای تدبیر و عملیاتی، شده است.

۸-۲. اندیشه انسانی

در عصر مدرن، دیپلماسی دفاعی در تمام عرصه‌ها، عاری از دیپلماسی انسانی، ارزشی و مسالمت‌آمیز است. این مهم از دغدغه‌های مبنای جوامع بشری تلقی می‌شود که در دیپلماسی دفاعی، لحاظ نمی‌گردد، بلکه تمام سیاست‌ورزی‌ها در این قسمت، سلطه‌جویانه، خودکامه و فسادانگارانه است. در این میان، دیپلماسی دفاعی بر مبنای اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای برگرفته از محتوای ارزشی و کرامت‌مداری آیه ۳۲ مانده که خداوند می‌فرماید: «مَنْ أَجَلِ ذَالِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنْ كَثِيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ» از انسانی‌ترین، ارزشی‌ترین و مسالمت‌آمیزترین، دیپلماسی دفاعی عصر حاضر، برشمرده می‌شود. مبانی دیپلماسی دفاعی در اندیشه امام خامنه‌ای از جوهره ارزشی برخورداری است که کشتار دسته‌جمعی، مفساد اجتماعی و قتل بدون جرم، مذموم شمرده شده است؛ زیرا سیاست‌ورزی نظام دینی براساس رویه مسالمت‌آمیز، حق‌مدارانه، عدالت‌محورانه و حیات‌بخش، تنظیم گردیده است.

۹-۲. جامع‌نگری

از جمله مبنای راهبردی دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای که ریشه در آموزه‌های وحیانی دارد، دیپلماسی همه‌جانبه است. دیپلماسی جامع در عرصه سیاسی منحصر نمی‌شود، بلکه افزون بر آن تمام عرصه‌های ملی را شامل می‌شود. آیه ۵۲ فرقان: «فَلَا تَطْعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا»، مؤید این باور است. به اعتقاد اکثر مفسرین و قرآن‌پژوهان، منظور از جهاد کبیر در این آیه جهاد مصطلح - جهاد اصغر، جهاد با دشمن؛ جهاد اکبر، جهاد با نفس - نیست، بلکه جهاد به معنای عام؛ یعنی جهاد فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، نظامی و غیره برای عزت و اعتلای مسلمانان - است؛ چون: سوره فرقان از سوره‌های مکی است. آنچه مسلم است در مکه مبارزه مسلحانه برای مسلمان، اجازه داده نشده بود.

بنابراین، از جهاد مسلحانه تعبیر به جهاد اصغر و از جهاد با نفس تعبیر به جهاد اکبر شده است، ولی جهاد کبیر، غیر از مبارزه مسلحانه با دشمن بیرون و مبارزه ریاضت‌مندانه با دشمن درون است؛ زیرا مفهوم کلی جهاد کبیر، همان تلاش همه‌جانبه و مستمر است که با جهاد

فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، فکری، ارتباطی، علمی و دیپلماسی جامع، تناسب دارد. دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای نیز بر بنیاد همین جهاد کبیر در تمام عرصه‌ها، کاربرد دارد و از جامعیت و انسجام لازم، برخوردار می‌باشد؛ زیرا برای اعمال نفوذ و تحت تأثیر قراردادن دشمنان باید از هر راه ممکن و خصوصاً دیپلماسی دفاعی همه‌جانبه، استفاده نمود تا جلو نفوذ، سلطه‌جوی و فتنه‌انگیزی، استکبار جهانی، گرفته شود.

۱۰-۲. بازدارندگی

جلوگیری از نفوذ و تهدید دشمن از امتیازات یک دیپلماسی دفاعی بازدارنده، برشمرده می‌شود. کارکرد اصلی دیپلماسی دفاعی در عملیاتی نمودن راهبرد بازدارنده، تعامل با نظام بین‌المللی است. می‌توان گفت که این مهم با استناد به آیه ۱۳۹ آل عمران: «وَلَا تَهْتُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ» و آیه ۶۰ انفال که خداوند می‌فرماید: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ...»، در دیپلماسی دفاعی اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای به تمام ابعادش، تجلی یافته است.

باید تحلیل نمود سیره گفتاری، رفتاری و مدیریتی، امام خامنه‌ای به‌خوبی نشان می‌دهد که در دیپلماسی دفاعی وی، سستی و هراس، معنا ندارد، بلکه ایشان مدبرانه، حکیمانه و با دیپلماسی دفاعی نقش‌آفرین، امت اسلامی را به دیپلماسی دفاعی بازدارنده و سیاست‌ورزی‌های مقتدرانه، ترغیب می‌نماید: «در دنیا یک جنگ عظیم و یک چالش بزرگ برپا است: جنگ توپ و تفنگ نیست، اما جنگ اراده‌ها، عزم‌ها، سیاست‌ها و تدبیرها است (بیانات در دیدار اعضای بسیج دانشجویی دانشگاه‌ها، ۱۳۸۶/۰۲/۳۱، <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=3385>).» برای خشتی‌سازی نقشه‌های دشمن، چنین راهکار ارائه می‌دهد: «نقشه دشمن را بشناسیم، اگر نقشه دشمن را بشناسیم، امکان تدبیر در مقابل این نقشه به‌وجود می‌آید، اما اگر نقشه‌ی دشمن را شناختیم، امکان تدبیر وجود نخواهد داشت، در پیدا کردن راه خودمان اشتباه می‌کنیم، در عمل کرد خودمان اشتباه می‌کنیم (بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۲/۰۳/۱۷، <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=22816>).»

در مجموع می‌توان اشاره نمود کلام وحی به‌خصوص آیه مستند، علاوه بر این که اهل ایمان را به دیپلماسی دفاعی بازدارنده، روزآمد، مقتدر و عزت‌مند، توصیه می‌نماید، ولی شکست مسلمان در جنگ و مقابله با دشمنان، نباید باعث سستی و ناراحتی مسلمانان گردد؛ چون ایمان و روحیه قوی، رمز پیروزی در دیپلماسی دفاعی با دشمنان، می‌باشد و بالعکس خودباختگی و شکست روحی در دیپلماسی دفاعی، زمینه را برای حضور، نفوذ و حاکمیت دشمنان مساعد می‌سازد. مقام معظم رهبری، همواره از ترسی و عدم سرخوردگی در برابر دشمنان، سفارش می‌نماید: «از دشمن مطلقاً نترسید اما کاملاً هوشیار باشید و ارزیابی واقعی و صحیحی از دشمن داشته باشید (دیدار مجمع عالی فرماندهان سپاه با فرمانده کل قوا، ۱۳۹۸/۰۷/۱۰، <https://farsi.khamenei.ir/print-content?id=43615>).»

۳. عرصه‌ها محیطی دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای

پس از بررسی نمونه‌های از آیات و حیانی، مشخص شد که مبانی دیپلماسی دفاعی اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای از جایگاه ممتاز برخوردار می‌باشد. تحلیل قرآنی محیط‌شناسی در دیپلماسی دفاعی معظم له و چگونگی اجرای آن از موضوعات روزآمد نظام و مورد اهتمام امت اسلامی، می‌باشد. این موضوع در دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای در سه عرصه، تجلی یافته است؛ چون: «دیپلماسی دفاعی رهبر انقلاب یکی از مهم‌ترین محورهای اندیشه‌ای دفاعی رهبری می‌باشد. اصولی که رهبری در زمینه دیپلماسی دفاعی دارند: نفی سلطه‌گری، سلطه‌پذیری و مقابله با امپریالیسم جهانی؛ دفاع از کیان اسلام و مسلمانان با تأکید بر وحدت جهان اسلام، اصل حمایت از مظلومان جهان؛ خودباوری ملی و خوداتکایی و دفاع هوشمندانه در برابر تهدیدات جدید می‌باشد (دوفصلنامه سیاست و روابط بین‌الملل، ۱۳۹۹: ۷، ۱۵۰)» که در این قسمت به‌صورت گزیده‌وار، اشاره می‌شود.

امام خامنه‌ای با توجه به مبانی قرآنی دیپلماسی دفاعی در سطح داخلی ضمن تشویق و تکریم آحاد مردم و مسئولان کشور به کسب فضایل معنوی و ایجاد آرامش برای افراد جامعه، به دیپلماسی دفاعی مهرورزانه که از بسترهای مناسب برای بهره‌مندی تمام شهروندان از نعمت امنیت جانی، آسایش روحی، آزادی بیان، آزادی سیاسی، رفاه اقتصادی و غیره است، اهتمام نموده است. ایشان بر اساس آیه ۱۵۹ آل عمران که خداوند می‌فرماید: «به (برکت) رحمت الهی، در برابر آنان [= مردم] نرم (و مهربان) شدی! و اگر خشن و سنگدل بودی، از اطراف تو، پراکنده می‌شدند. پس آنها را ببخش و برای آنها آموزش بطلب! و در کارها، با آنان مشورت کن! اما هنگامی که تصمیم گرفتی، (قاطع باش!) و بر خدا توکل کن! زیرا خداوند متوکلان را دوست دارد»، دیپلماسی دفاعی را در عرصه داخلی تدبیر و با جامع‌اندیشی، گذشت، دوراندیشی و سعه صدر نسبت به امور داخلی اهتمام ویژه نموده و نسبت به نظام اسلامی و مدیران، این‌گونه بیان می‌دارد: «افتخار نظام جمهوری اسلامی بر این است که تکیه بر اسلام نام محمدی صلی الله علیه و آله دارد. سنت نبوی، اساس و پایه‌ی حکومت اسلامی است و بیش از همه، مسئولان چنین نظامی موظف‌اند، رفتار و گفتار خود را منطبق با این الگوی متعالی سازند. پیامبر اکرم در حکومت مقتدری که تشکیل داد، در خصوص مسائل مختلف برخوردها و منش‌هایی در پیش گرفت که بهترین و والاترین برخورد و روش بوده است که هم از هوی و هوس بری بود و هم بروحی و جمال و جلال الهی متکی بود. ... این روش بایستی در تمامی ابعاد، الگوی مسئولان و مدیران نظام جمهوری اسلامی باشد (خامنه‌ای، ۱۳۸۵: ۴، ۱۶)؛ چون مشورت، همدلی، مهرورزی، دلسوزی، عفو، گذشت، محبت و توکل بر خداوند از درون مایه دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای در محیط داخلی، برشمرده می‌شود.

از دیگر امتیاز دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای در عرصه داخلی، رفع اضطراب، ایجاد اطمینان خاطر و امید به زندگی نسبت به مردم است. دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای، براساس آیه ۲۶ توبه که خداوند می‌فرماید: «سپس خداوند «سکینه» خود را بر پیامبرش و بر مؤمنان نازل کرد؛ و لشکریایی فرستاد که شما نمی‌دیدید؛ و کافران را مجازات کرد؛ و این است جزای کافران!»، ایجاد آسایش، اطمینان، آرامش و امید برای ملت است. این امیدبخشی و اعتمادافزایی شامل همه مسلمانان و مظلومان عالم می‌شود: «جمهوری اسلامی به‌عنوان یک پدیده‌ای نوین و بی‌نظیر توانست، امیدها را در دل جوامع مسلمانان زنده کند. همه در سرتاسر دنیای اسلام و بیرون دنیای اسلام فهمیدند که این یک شکل تقلیدی از آنچه که شعارش را از زبان‌های نامطمئن رژیم‌های شرقی و غربی شنیده بودند، نیست؛ این یک پدیده نو و دارای حیات و قدرت تحرک جدید است. بنابراین، در سرتاسر دنیای اسلام با برپاشدن جمهوری اسلامی، ملت‌های مسلمان به تحرک و امید جدیدی دست پیدا کردند. الآن هم همین طور است. الآن علی‌رغم این‌که بوق‌های تبلیغاتی استکبار در سرتاسر دنیا علیه جمهوری اسلامی سمپاشی و لجن‌پراکنی می‌کنند، روشن‌فکران مسلمان، جوانان مسلمان و نسل‌های روبه‌رشد در کشورهای اسلامی، این نقطه‌ی روشن و پر از امید را در مقابل چشم خود دارند (خامنه‌ای، ۱۳۹۴: ۱۱۱)».

دشمنان ملت ایران همیشه با طرفه‌های مختلف همانند تهاجم فرهنگی، تحریم اقتصادی، ایجاد فتنه و تفرقه، برای مردم حالت‌ترس، ناامیدی و اضطراب بوجود می‌آورند، ولی امام خامنه‌ای با دیپلماسی دفاعی برگرفته از آموزه‌های وحیانی، بیانات حکیمانه و راهکارمندانه، توطئه‌های دشمنان را در محیط داخلی خنثی و امید آنان را به یأس، مبدل می‌نماید. بر مبنای همین باورمندی ارزشی است که نسبت به سیره نبوی می‌فرماید: «هرگز خلق و خوی مردمی و محبت و رفق به مردم و سعی در استقرار عدالت در میان مردم را فراموش نکرد؛ مانند خود مردم و در متن مردم زندگی کرد؛ با آن‌ها نشست و برخاست کرد؛ با غلامان و طبقات پایین جامعه، دوستی و رفاقت کرد؛ با آن‌ها غذا می‌خورد؛ با آن‌ها می‌نشست؛ با آن‌ها محبت و

مدارا می‌کرد؛ قدرت، او را عوض نکرد؛ ثروت ملی، او را تغییر نداد؛ رفتار او در دوران سختی و در دورانی که سختی برطرف شده بود، فرقی نکرد؛ در همه حال با مردم و از مردم بود؛ رفی به مردم می‌کرد و برای مردم عدالت می‌خواست (خامنه‌ای، ۱۳۸۵: ۴، ۲۴ و ۲۵)».

خلاصه، رهبری همواره از منش و نگرش انسانی برخوردار است که رفتارهای مدبرانه، گفتارهای حکیمانه و خط‌مشی‌های راهکارمندانه ایشان در بعد داخلی، گواهی بر این حقیقت است؛ زیرا دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای در عرصه داخلی، مهرورزانه، مصلحت‌جویانه، عدالت‌محورانه، امیدوارانه، دلسوزانه، عزت‌مندانه، مقتدرانه، اصول‌مندانه و مسالمت‌آمیزانه است. منش متواضعانه و سیاست‌ورزی خردمندانه ایشان به همگان امیدبخش، عزت‌آفرین و انگیزه‌ساز است.

۳-۱-۳. صبر و پایداری

از جمله عناصر مهم در دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای، عنصر صبر و پایداری است: «صبر؛ یعنی در میدان باقی ماندن، از میدان بیرون نرفتن. بعضی از میدان می‌گیرند؛ بعضی نمی‌گیرند؛ اما بتدریج از میدان کناره می‌گیرند؛ این خلاف صبر است. صبر؛ یعنی پایداری کردن، در میدان ماندن، استقامت کردن. صبر؛ یعنی چشم به هدف‌های دور و به افق‌های دور دوختن (بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانش‌جویان دانشگاه امام حسین علیه السلام، ۱۳۹۷/۰۴/۰۹، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=40055>)». این عنصر در دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای به معنای منفعل آن نیست، بلکه مقصود از آن عزم پایداری، استقامت مستمر و فعالیت پویا می‌باشد. در جمع‌بندی از این عرصه، می‌توان گفت رفع اضطراب، اطمینان‌بخشی، هویت‌بخشی جمعی، انسجام درونی، اقتدار ملی، رویه مسالمت‌آمیز اجتماعی، سبک زندگی اسلامی، و... موجب می‌شود که: «مدیران به ارائه خدمات عدالت‌محور و روزآمد، اهتمام نمایند تا: «دولت و نظام به ملت و مردم خود متکی باشد (مجموعه آثار علمی همایش بیانیه گام دوم انقلاب و تمدن نوین اسلامی، ۱۳۸۶)».

خلاصه، دشمن‌شناسی از دیگر راه‌های اقتدار ملی در این عرصه است: «ملت ایران به همان نسبت که دشمن، روش‌های خود را در توطئه علیه ایران اسلامی پیچیده‌تر می‌کند، باید بر هوشیاری و آگاهی خود بیفزاید و با آمادگی معنوی، فکری، سیاسی و حفظ وحدت و اتصال و ارتباط با یکدیگر، چهره دشمن را در هر لباسی که هست، شناسایی کند (بیانات در اجتماع بزرگ بسیجیان به مناسبت سالروز تشکیل بسیج، ۱۳۷۶/۰۹/۰۵، <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=800>)».

۳-۲. عرصه منطقه‌ای

از دیگر برکات اندیشه رهبری با محوریت قرآن کریم، دیپلماسی دفاعی منطقه‌ای است. دیپلماسی دفاعی امام خامنه‌ای در تحولات منطقه‌ای، تعیین‌کننده می‌باشد: «دیپلماسی دفاعی مشمول ایجاد ساختارهای امنیتی - دفاعی منطقه‌ای، پی‌گیری و حل منازعه‌های منطقه‌ای، حضور در پیمان‌های دفاعی - امنیتی منطقه‌ای است (انعامی علمداری، ۱۳۸، ۳۱)». امروزه هم‌سوی امت اسلامی، شکل‌گیری جنبش‌های اسلامی و حضور فعال جوانان کشورهای اسلامی در اندیشه و عمل، متأثر از دیپلماسی دفاعی اندیشه‌های قرآنی رهبری است که در برابر سلطه‌جوی جهان غرب و اندیشه مکاتب الحادی، تمام قد استاده و از ارزش‌های امت اسلامی، دفاع می‌نماید.

گرچه مفهوم خاص دیپلماسی دفاعی در این عرصه عبارت است از: «فعالیت‌های چندجانبه کشور برای نفوذ در محیط منطقه‌ای و تقویت روابط با کشورهای منطقه و شکل‌دهی به محیط امنیتی (فصلنامه راهبرد، ۱۳۹۶: ۸۳، ۱۱۸)» که مربوطه به وزارت خارجه و دفاع هر کشوری می‌شود، ولی دیپلماسی دفاعی به معنای عام؛ یعنی حضور فعال نیروی انسانی در عرصه‌ی ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی اعم از سیاست، اقتصاد، فرهنگ، اخلاق، تعلیم و تربیت، برای حفظ اقتدار و تمامیت ارضی و اتحاد امت اسلامی که دست‌آمدهای زیر از نمونه‌های تحقق یافته دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای در بعد منطقه‌ای، می‌باشد.

نظام اسلامی پس پیروزی با اتکا به مبانی دینی در سازمان‌های منطقه‌ای و اسلامی، اثرگذار بوده و از شرایط موجود به نفع کشورهای مسلمان و منطقه، استفاده کرده است. سیاست‌ورزان نظام با دیپلماسی دفاعی راهکارمند و مسالمت‌آمیز اندیشه امام خامنه‌ای، همه را به تعامل نیک، معجاب ساخت. رهبر فرزانه در این عرصه، امت اسلامی و کشورهای منطقه را به زندگی عزت‌مندانه، صلح‌جویانه، شرافت‌مندانه و استکبارستیزانه، دعوت می‌کند و با تقویت وحدت درونی و انسجام منطقه‌ای، همگان را از سرخوردگی و بی‌هویتی، منع می‌نماید. ایشان بیش از همه امت اسلامی را بر تقریب مذاهب، یکپارچگی مسلمانان و مستضعفان جهان، توصیه می‌کند: «علاج اصلی، داروی اصلی برای امروز دنیای اسلام، داروی «اتحاد» است؛ باید باهم متحد بشوند. علما و روشنفکران اسلام بنشینند و منشور وحدت اسلامی را تنظیم کنند (بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۶/۰۱/۱۷، <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3379>)».

حقیقتاً اندیشه الهی وی که در گفتار و رفتارش تجلی یافته است از مؤلفه‌های بنیادین دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای، محسوب می‌شود؛ برای این‌که چنین رویه‌ای نقش اثرگذار و مثبت در تحولات منطقه‌ای دارد. سیاست‌گذاری‌ها و خط‌مشی‌های نظام اسلامی در سطح منطقه برگرفته از دیپلماسی دفاعی اندیشه رهبری است که همواره امت اسلامی و همسایگان را به تعاملات مسالمت‌آمیز فراخوانده است. تشکیل مجمع جهانی تقریب مذاهب سال ۱۳۶۹ ه. ش. با هدف رفع اختلاف و تقریب بین دیدگاه‌های مذاهب اسلامی در سطح جهان اسلام از موارد مهم این عرصه است. نقش مؤثر در برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌های «سازمان کنفرانس اسلامی». گرچه تشکیل اولیه سازمان به دهه ۱۹۵۰م باز می‌گردد، ولی جمهوری اسلامی پس از پیروزی با حضور جدی‌تر به‌عنوان کانون انقلاب اسلامی از سال ۱۳۶۸ فصل جدیدی را در روابط خود با سازمان کنفرانس اسلامی گشود که نقش مؤثری در تحقق اهداف سازمان تا به حال داشته است.

۲-۲-۳. بیداری اسلامی

همگام با پیروزی انقلاب، بیداری اسلامی که به معنای: «احساس هویت اسلامی در میان توده‌های مسلمان در همه جا به وجود آمده است (خامنه‌ای، ۱۳۹۴: ۱۵۶)»؛ یعنی روحیه‌ی مقاومت، هم‌اندیشی، یکدیگرپذیری، نفی سلطه‌ی بیگانگان و خودباوری، بیش از گذشته در میان امت اسلامی، توسعه و تعمیق یافته است. بیداری اسلامی از جمله افتخارات مسلمانان است که سلطه و حضور بیگانگان را در تمام عرصه‌ها، نفی نموده است: «من همین جا به ملت‌های مسلمان عرض می‌کنم اگر امروز شما می‌بینید که لحن دنیای غرب در برابر شما نرم شده است، این در نتیجه همین بیداری عمومی و ایستادگی در دنیای اسلام است (بیانات در مراسم بیستمین سالگرد رحلت امام خمینی (رض)، ۱۳۸۸/۰۳/۱۴، <https://www.leader.ir/fa/content/5534/>)».

وی نسبت به اهمیت گسترش بیداری مسلمانان این‌گونه تحلیل می‌نماید: «در مصر و در لبنان و در بعضی از کشورهای آفریقایی و در بعضی از کشورهای آسیایی، این روند بیداری مسلمانان و احساس امت اسلامی در میان کشورهای مسلمان، روزه‌روز دارد رشد می‌کند؛ و این چیزی است که بشدت امریکا و استکبار را وحشت‌زده می‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۹۲: ۳۳۲)»؛ چون از دست‌آمده‌های برجسته بیداری اسلامی، نفی نظام سلطه در همه عرصه‌ها و آشکار شدن قدرت عنکبوتی مستکبران عالم می‌باشد.

در اهمیت بیداری اسلامی همین بس که امام خامنه‌ای امریکا را جلودار تهاجم فرهنگی به معنای عام آن به مسلمانان معرفی می‌نماید: «امروز دین مسلمانان به‌وسیله تهاجم فرهنگی دشمن و ترویج فساد و ظلم و بی‌ایمانی و بی‌بندباری در میان جوامع اسلامی که غالباً با ابتکار قدرت‌های ضد اسلامی و به کمک تبلیغات و رسانه‌های آنان و غیر آن انجام می‌گیرد، در خطر است و دنیای آنان به‌وسیله‌ی سلطه‌ی روزافزون استکبار بر امورکشوهای اسلامی و فشار و دشمنی مضاعف بر هر دولت یا گروهی که بخواهد افکار را به سوی حاکمیت واقعی اسلام و استقلال و اقتدار ملت‌های مسلمان متوجه کند. البته جلودار این تهاجم همه‌جانبه به اسلام، شیطان بزرگ، یعنی دولت ایالات متحده‌ی امریکا است. هر چشم دقیقی می‌تواند دست یا اراده‌ی آن دولت ضد اسلام را در پشت سر مصائبی که بر اسلام و مسلمین وارد می‌شود، ببیند (خامنه‌ای، ۱۳۸۵: ۱۱۹)».

بیداری اسلامی موجب می‌شود که جلو تهاجم فرهنگی دشمنان از هر حیث گرفته شود و توطئه‌های استکبارمآبانه آنان، خنثی گردد.

براساس اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای، ضدیت دنیای غرب نسبت به نظام اسلامی به خاطر این است که توسعه و پیشرفت نظام اسلامی در عرصه‌های مختلف داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی موجب ناامیدی بدخواهان انقلاب اسلامی شده است و در جغرافیای جهان اسلام، بیدارای اسلامی را به ارمغان آورده که امروز شاهد مقاومت جنبش‌های اسلامی در جای‌جای منطقه به خصوص فلسطین هستیم. این استادگی‌ها و مقاومت‌های عزت‌مندانه امت اسلامی در برابر مستکبران ریشه در انقلاب اسلامی و تدبیر حکیمانه امام خامنه‌ای دارد که با دیپلماسی دفاعی بازدارنده، موانع را برداشته و به سمت اهداف از پیش تعیین شده با حفظ ارزش‌های اسلامی و فضائل انسانی، مقتدرانه قدم بر می‌دارد. بی‌گمان، انقلاب اسلامی که با تدبیر ابراهیم زمان رقم خورد و با دیپلماسی دفاعی خلف صالحش تداوم یافت، نقش مؤثری در تحولات منطقه‌ای و بیداری اسلامی، داشته است. امروز اگر در منطقه و جهان اسلام شاهد بیداری اسلامی، هم‌سوی امت اسلامی، شکل‌گیری جنبش‌های اسلامی، استکبارستیزی، مقاومت‌های ارزشی، اقتدار مسلمانان و نهادینه گردیدن ارزش‌های انسانی هستیم، همه به یمن انقلاب عزت‌مند اسلامی و دیپلماسی دفاعی حکیمانه امام خامنه‌ای است.

۳-۲-۳. مقاومت‌های اسلامی

بر بنیاد اندیشه قرآنی امام خامنه‌ای از دست‌آمدهای انقلاب اسلامی، شکل‌گیری مقاومت‌های سیستمی است: «کار ششم او (امام خمینی)، ایجاد نهضت اسلامی در عالم بود. قبل از انقلاب اسلامی، در بسیاری از کشورها و از جمله کشورهای اسلامی، گروه‌ها و جوان‌ها و ناراضی‌ها و آزادی‌طلب‌ها، با ایدئولوژی‌های چپ وارد میدان می‌شدند؛ اما بعد از انقلاب اسلامی، پایه و مبنای حرکت‌ها و نهضت‌های آزادی‌بخش، اسلام شد. امروز در هر نقطه‌ای از دنیای وسیع اسلام که جمعیت یا گروهی به انگیزه‌ای آزادی‌خواهی و ضدیت با استکبار حرکت می‌کنند، مبنای قاعده‌ی کار و امید و رکنشان، تفکر اسلامی است (خامنه‌ای، ۱۳۹۰: ۶۰ و ۶۱)». مقاومت‌های معاصر که تحت جنبش‌های منطقه‌ای، بین‌المللی و اسلامی تشکیل شده‌اند، از دست‌آوردهای مهم انقلاب و دیپلماسی دفاعی اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای، برشمرده می‌شود. دیپلماسی دفاعی رهبری در سطح منطقه توأم است با روابط مسالمت‌آمیز، عزت‌آفرین، اقتداربخش، کرامت‌مدار، اخوت‌افزا، مصلحت‌جویانه، حکمت‌آمیز، نقش‌آفرین، استکبارستیز و عدالت‌محور که موجب عزت‌مندی و هم‌سوی امت اسلامی، گردیده است: «انقلاب ما ملت‌ها را با هم آشنا و نزدیک کرد. امروز کشورها و ملت‌های اسلامی، به برکت انقلاب ایران احساس می‌کنند که روحیه‌ی مسلمانی در آن‌ها زنده شده است (خامنه‌ای، ۱۳۹۰: ۴۴)»، این یعنی مقاومت، این یعنی پایداری، این یعنی عدالت‌محوری، این یعنی استکبارستیزی و زیربار ظلم نرفتن.

امام خامنه‌ای ضمن توصیه جوانان به خودسازی و توانمندسازی در تمام ابعاد نسبت به داشتن روحیه مقاومت و انقلابی، تأکید می‌کند: «آنچه من بر روی آن تکیه می‌کنم، روحیه انقلابی‌گری است؛ این روحیه را باید حفظ کنید. معنای روحیه انقلابی چیست؟ معنایش این است که یک انسان انقلابی، شجاعت دارد، اهل اقدام است، اهل عمل است، ابتکار می‌ورزد، بن‌بست شکنی می‌کند، گره‌گشایی می‌کند؛ از چیزی نمی‌ترسد، به آینده امیدوار است، به امید خدا به سمت آینده‌ای روشن حرکت می‌کند؛ انقلابی‌گری؛ یعنی این (خامنه‌ای، ۱۳۹۶: ۱۹ و ۲۰)». هرچند مخاطب جوانان نظام اسلامی است، ولی منحصر به جوانان ایران نمی‌باشد، بلکه خطاب فراملی و تمام جوانان انقلابی، عزت‌مند، دردمند، ظلم‌ستیز، انسانی‌اندیش، ترس، پیش‌گام، با ایمان و با اراده‌ی کشورهای مسلمان و منطقه را، شامل می‌شود. مقاومت و استقامت در برابر ظلم و استکبار و نیز حق‌خواهی و عدالت‌جویی از مؤلفه‌های است که به جغرافیا و مجموعه‌ای خاص محدود نمی‌شود. حزب التحریر اسلامی از جنبش‌های اسلامی در ارتباط با آسیب‌شناسی انقلاب اسلامی، چنین می‌گوید: «انقلاب اسلامی سه گام داشت: امام خمینی اندیشه را تولید کرد و شاگردان و یارانی داشت که اندیشه را توزیع نمودند و در نهایت مردمی بودند که عمل می‌کردند (مجموعه آثار علمی ...، ۲۰۱ و ۲۰۲)».

از ثمرات اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای، دیپلماسی دفاعی مؤثر در عرصه بین‌الملل است. سیاست‌گذاری‌ها بین‌المللی وزارت خارجه نظام اسلامی، برگرفته از آموزه‌های وحیانی است که در اندیشه‌های قرآنی، امامین انقلاب نمود یافته است. تمام تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری، سیاست‌گذاری و اجرایی آن بر بنیاد مبانی قرآنی دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای در عرصه‌های محیطی، تهیه، تدوین و اجراء می‌شود. در سطح بین‌الملل سیاست‌ورزی‌ها و خط‌مشی‌های بین‌المللی نظام بر اساس مبانی دیپلماسی دفاعی اندیشه مقام معظم رهبری تدبیر، ساماندهی و عملیاتی می‌گردد که از برجسته‌ترین مؤلفه‌های دیپلماسی دفاعی در عرصه بین‌المللی، عبارت‌اند از:

۳-۳-۱. اقتدار نظام اسلامی

اقتدار هر نظام سیاسی در عرصه بین‌الملل به عوامل مختلف از جمله اقتدار ملی، بستگی دارد. بر اساس دیپلماسی دفاعی اندیشه رهبری: «قدرت ملی مهم‌ترین کارکردی که دارد این است که بازیگر را از چرخه ضعف و فقر به چرخه ثروت، قدرت، حرکت و کنش‌گری می‌برد؛ یعنی بازیگرانی که در نظام بین‌الملل‌اند و در روابط بین‌الملل کنش‌گری می‌کنند، دو طیف‌اند؛ عده‌ای در مسیر و در چرخه قدرت، کنش‌گری می‌کنند و الزاماً با فرصت‌ها و قوت‌ها مواجه‌اند و عده‌ای تحت قدرت هستند و غالباً با تهدیدها و نقاط ضعف مواجه‌اند ... تمام این معادلات به میزان قدرت ملی آن‌ها برمی‌گردد (مجموعه آثار علمی ...، ۱۹۲)». رهبری در باره اثربخشی نظام اسلامی در عرصه بین‌الملل می‌گوید: «کشور ما در این تحول، در این ماجرا، در این داستان طولانی، یک جایگاه ویژه‌ای دارد. ما در این قضیه، یک تماشاجی نیستیم، یک عنصر برکنار نیستیم؛ کشور ما یک جایگاه ویژه دارد (خامنه‌ای، ۱۳۹۴: ۵۱)» که معظم له آن جایگاه‌ها را در اعتقاد، ایمان، عقل، عاطفه، وجود منابع انسانی و طبیعی، زایش فکری، استادگی، اقتدار، سرسختی در برابر ظلم و بیداری اسلامی، بر می‌شمارد.

خلاصه، امروز اثرگذاری سیاسی و دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی در سطح بین‌الملل به قدر شفاف، نقش‌آفرین و مقتدر است که معادلات جهانی را در تمام عرصه‌های محیط بین‌الملل از جمله بعد نظامی به تحولات شگرفی، مواجهه نموده است: «امروز ملت ایران به صورت یک قدرت مسلم دفاعی و نظامی در دنیا شناخته شد و در منطقه شاید برترین قدرت‌های مسلح و مسلط و آماده‌ای دفاع است (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۲۰۶)». به همین دلیل، امروز جهان بین‌الملل، شاهد این نوع دیپلماسی دفاعی ارزشی و مقتدر نظام اسلامی از نوع نرم‌افزاری و سخت‌افزاری در بعد بین‌الملل، می‌باشد.

۳-۳-۲. دشمن‌شناسی

دشمن‌شناسی از امتیازات دیگری دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای در عرصه بین‌المللی است. رهبر فرزانه از سیره عملی نبی مکرم اسلام (ص) در برابر دشمنانش، می‌گوید: «دشمنان را یک‌طور نمی‌دانست؛ این از نکات مهم زندگی پیامبر است. بعضی از دشمنان، دشمنانی بودند که دشمنیشان عمیق بود؛ اما پیامبر اگر می‌دید که این‌ها خطر عمده‌ای ندارند، با این‌ها کاری نداشت و نسبت به آن‌ها آسان‌گیر بود. بعضی‌ها هم بود که خطر داشتند، اما پیامبر آن‌ها را مراقبت می‌کرد و زیر نظر داشت؛ مثل عبد الله بن ابی، عبد الله بن ابی - منافق درجه‌ی یک - علیه پیامبر توطئه هم می‌کرد؛ لیکن پیامبر چون او را زیر نظر داشت، کاری به کاری او نداشت و تا اواخر عمر پیامبر هم بود. اندکی قبل از وفات پیامبر، عبد الله بن ابی از دنیا رفت؛ اما پیامبر او را تحمل می‌کرد (خامنه‌ای، ۱۳۸۵: ۱۸ و ۱۹)». وی با این فرازی از تاریخ اسلام که بیان‌گر خط‌مشی عملی پیامبر نسبت به دشمنان بوده است، برای مدیران و به‌خصوص سیاسیون نظام اسلامی، می‌فهماند که در عرصه بین‌الملل از دیپلماسی دفاعی با این شیوه بهره‌گرفت و یادآور می‌شود: «این‌ها دشمن‌های بودند که از ناحیه‌ی آن‌ها حکومت و نظام اسلامی و جامعه‌ای اسلامی مورد تهدید جدی واقع نمی‌شد؛ اما پیامبر با دشمنانی که از ناحیه‌ی آن‌ها خطر وجود داشت، بشدت سخت‌گیر بود (خامنه‌ای، ۱۳۸۵: ۱۹)؛ یعنی: «همان آدم مهربان، همان آدم دل‌رحم، همان آدم پرگذاشت و با اغماض، دستور داد که خائن بنی قریظه را - که چند صد نفر می‌شدند - در یک روز به قتل رساندند و بنی‌نظیر و بنی‌قین‌قاع را بیرون کردند و خیبر را فتح کردند (خامنه‌ای، ۱۳۸۵: ۱۹)».

بنابراین، امام خامنه‌ای همواره بر شناخت دشمن و طرفندهایش، تأکید می‌نماید و به مدیران، سیاست‌ورزان نظام اسلامی، مردم، همه ملت‌های مسلمان و اندیشمندان جهان اسلام، یادآوری می‌کند که از شناخت دشمن و مکر و کیدهایش، غافل نباشیم. به همین جهت امام خامنه‌ای تأکید می‌نماید: «اگر ما چشم خودمان بر این دشمنها ببندیم، این دشمنها از بین نمی‌روند. اگر ما به خودمان تلقین کنیم که او دشمن ما نیست، او از دشمنی منصرف نخواهد شد؛ باید دشمن را شناخت (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۲۴۱)». از این رو، اهتمام و تأکیدات امام خامنه‌ای گویایی این واقعیت است که ایشان نسبت به شناخت مستکبران حساسیت ویژه‌ای دارد و توصیه می‌نماید که از دشمن‌شناسی و شگردهای آنان غافل نباشیم، بلکه با محور قرار دادن آیه ۸۲ مانده، همه مسلمانان و ستم‌دیدگان با بصیرت و تدبیر، قدم بردارند.

نتیجه‌گیری

پس از بررسی و تبیین مستندات موضوع، می‌توان گفت که تبیین و تحلیل مبانی دیپلماسی دفاعی اندیشه رهبری در سطوح مختلف، بدون توجه به آموزه‌های وحیانی و فطرت انسانی، بی‌نتیجه خواهد بود؛ یافته‌های پژوهش گویایی این واقعیت است که شناخت مبانی قرآنی دیپلماسی دفاعی اندیشه امام خامنه‌ای در عرصه‌های محیطی از اهمیت و کارکردهای بی‌بدیلی برخوردار می‌باشد؛ اتکال به خداوند از جمله مؤلفه‌های تحقیق برشمرده می‌شود که در دیپلماسی دفاعی اندیشه معظم له به خوبی تجلی یافته است و محرک فعالیت‌های نیروی انسانی در تمام عرصه‌های محیطی، می‌باشد؛ صبر و استقامت از دیگر عوامل اثرگذاری معنوی است که در سیره گفتاری و رفتاری امام خامنه‌ای از نمود خاصی برخوردار می‌باشد و در سطوح مختلف دیپلماسی دفاعی ایشان، بهره گرفته شده است؛ در مجموع دیپلماسی دفاعی مکتب امام خامنه‌ای که ریشه در آموزه‌های وحیانی دارد از برجسته‌ترین و ممتازترین دیپلماسی‌های روز برشمرده می‌شود؛ چون از جامعیت، معنویت، انسانیت، معرفت، عقلانیت، بصیرت، حکمت، مدبریت، کیاست، شرافت، عظمت و رحمانیت، ویژه‌ای بهره‌مند می‌باشد.

کتابنامه

- قرآن کریم
- نهج البلاغه

۱. اعرابی، سیدمحمد، ۱۳۹۰، دستنامه برنامه‌ریزی استراتژیک، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۵؛
۲. —، ۱۳۹۰، مجموعه مقالات مدیریت برنامه‌ریزی و ساختار، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱؛
۳. ادوارد کلودزیخ، ۱۳۹۰، امنیت و روابط بین الملل، مترجم: نادر پورآخوندی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۲؛
۴. انعامی علمداری، سهراب، ۱۳۸۹، «دیپلماسی دفاعی اروپا»، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هشتم، ۳۱؛
۵. انوری، حسن، ۱۳۸۱، فرهنگ بزرگ سخن، تهران: چاپخانه مهارت، ۱؛
۶. آقایی، داود، ۱۳۸۷، آداب دیپلماسی و فنون مذاکره، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱؛
۷. حرعاملی، محمدبن حسن بن علی، ۱۴۱۴ق، وسائل الشیعه، ناشر آل البیت، بی‌چا؛
۸. حق‌شناس کمیاب، سید علی، ۱۳۹۰، مبانی دیپلماسی و آداب دیپلماتیک، تهران: انتشارات سنا، ۱؛
۹. خامنه‌ای، سید علی، ۱۳۸۵، امریکا در نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی، تدوین کننده: منوچهر محمدی، تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱؛

۱۰. خامنه‌ای، سید علی، دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله العظمی خامنه‌ای، www.farsi.khamenei.ir؛

۱۱. —، ۱۳۹۴، تأثیرات انقلاب اسلامی در عرصه بین‌الملل: در کلام امام خامنه‌ای، قم: سراج اندیشه اسلامی، ۱؛

۱۲. — ۱۳۹۲، توهم سلطه: گزیده بیانات حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای پیرامون صهیونیسم، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۱؛
۱۳. — ۱۳۸۵، راهبردهای اساسی خدمت‌گزاری به مدیران نظام اسلامی در رهنمودهای رهبر انقلاب اسلامی، تهران: مؤسسه فرهنگی قدر ولایت، ۴؛
۱۴. — ۱۳۹۶، زمانه‌ات را بشناس (۸): تلخ و شیرین وقایع و تحلیل تاریخ به روایت حضرت امام خامنه‌ای، تهران: مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، ۱؛
۱۵. — ۱۳۹۴، فرهنگ و عرصه‌ای فرهنگی: اصول، مبانی، ضرورت‌ها و مسئولیت‌ها، تهران: مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، ۳؛
۱۶. — ۱۳۹۰، معارف انقلاب: مروری بر دیدگاه‌های امام خامنه‌ای، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۴؛
۱۷. — ۱۳۸۵، راهبردهای اساسی خدمت‌گزاری به مدیران نظام اسلامی در رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی، تهران: مؤسسه فرهنگی قدر ولایت، ۴؛
۱۸. — ۱۴۰۱، جهاد مقدس - دفاع مقدس در بیانات حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای - تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، ۳؛
۱۹. صفری، علی‌آقا و همکاران، ۱۴۰۰، «مستندات قرآنی دیدگاه مقام معظم رهبری در باره شرایط بهره‌مندی از امدادها و غیبه»، سال ششم، ۱۲؛
۲۰. رضایی، محمدعلی و همکاران، ۱۴۰۰، «جهاد علمی از منظر قرآن و بیانیه گام دوم انقلاب»، سال پانزدهم، ۲۹؛
۲۱. امینی، میرعزیز و همکاران، ۱۴۰۰، «مستندسازی قرآنی دیدگاه مقام معظم رهبری در مقابله با استکبار»، سال پانزدهم، ۲۹؛
۲۲. سیفی، بهزاد و همکاران، ۱۳۹۹، «دیپلماسی دفاعی - دریایی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر عملکرد نیروی دریایی راهبردی»، دوره ۴، ۷؛
۲۳. صالحی امیری، رضا و همکاران، ۱۳۸۹، دیپلماسی فرهنگی، تهران: انتشارات ققنوس، ۱؛
۲۴. رضائیان، علی، ۱۳۸۴، تجزیه و تحلیل و طراحی سیستم، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۸؛
۲۵. ریچارد. ال. دفت، ۱۳۸۵، تئوری و طراحی سازمان، مترجمان: علی پارسائیان و سیدمحمد اعرابی، ۷؛
۲۶. سیدجوادین، سیدرضا، ۱۳۹۵، مبانی مدیریت منابع انسانی، تهران: انتشارات نگاه دانش، ۶؛
۲۷. طوسی، ابی‌جعفر محمدبن الحسن، ۱۴۰۱ق، تهذیب الاحکام فی شرح المقنعه للشیخ المفید، بیروت: دارالتعارف، بی‌چا؛
۲۸. عمید، حسن، ۱۳۷۶، فرهنگ فارسی عمید، تهران: چاپخانه سپهر، ۱۰؛
۲۹. مینایی، حسین و همکاران، ۱۳۹۶، «ارزیابی راهبرد دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران در وضعیت موجود»، فصلنامه راهبرد، ۲۶، ۸۳؛
۳۰. لاورنس اس. میرز و همکاران، ۱۳۹۴، پژوهش چندمتغیری کاربردی، مترجمان: دکتر حسن پاشا شریفی و دیگران، تهران: انتشارات رشد، ۳؛
۳۱. مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳ه.ق، بحارالانوار، بیروت: مؤسسه الوفاء، ۲؛
۳۲. مجموعه آثار علمی همایش بیانیه گام دوم انقلاب و تمدن نوین اسلامی، قم: مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی، ۲؛
۳۳. شیرازی، ناصر مکارم، ۱۳۸۱، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۲۶؛
۳۴. معین، محمد، ۱۳۷۵، فرهنگ فارسی، ج ۲، تهران: چاپخانه سپهر، ۹؛
۳۵. مینایی، حسین و همکاران، ۱۳۹۳، «ارزیابی اثر فعالیت‌های مدیریت دانش بر دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران»، مجله راهبرد، ۷۰.